

**Міністерство освіти і науки, молоді та спорту
ДВНЗ “Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника”
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії слов’ян**

Вітенко Микола Дмитрович

**СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК
СЛОВ’ЯНСЬКИХ КРАЇН НАПРИКІНЦІ
XVIII – НА ПОЧАТКУ XXI ст.**

**Навчально-методичний посібник
для студентів денної та заочної форми навчання, які навчаються за
спеціальністю “032 Історія та археологія”**

Івано-Франківськ, 2019

УДК 94 (4 – 11) + “XVIII – XXI”: 371.214.114)

ББК 63.3 (0)

В – 54

У методичному посібнику на основі вітчизняної та іноземної наукової літератури і джерел пропонується короткий огляд соціального та економічного розвитку слов'янських країн і народів наприкінці XVIII – на початку XXI ст.

Автор: М. Д. Вітенко, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії слов'ян

Рецензенти:

кандидат історичних наук, доцент,

Лілія Василівна Щербін

кафедра всесвітньої історії

ДВНЗ “Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника” (ПНУ)

кандидат історичних наук, доцент

Василь Зіновійович Дебенко

кафедра історії слов'ян

ДВНЗ “Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника” (ПНУ)

**Рекомендовано до друку Вченою Радою Інституту історії, політології і
міжнародних відносин**

**ДВНЗ “Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника**

(протокол № __ від “__” листопада 2019 р.)

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

Зміст

Передмова.....	4
Тематичний план.....	11
Програма курсу.....	12
Плани семінарських занять.....	14
Самостійна навчальна робота студентів.....	22
Індивідуальна навчальна робота студентів.....	23
Рекомендовані джерела та література до курсу	24

ПЕРЕДМОВА

Соціально-економічний розвиток є невід'ємною частиною загальної історії. На превеликий жаль, у перші роки незалежності України необґрунтовано відбулося зміщення уваги істориків виключно на проблеми політичні, а це в свою чергу відкинуло українську історичну науку на позиції неопозитивізму, суттєво погіршило її професійний рівень. Поступово цікавість науковців до проблем соціально-економічної історії відновлюється. Повертаються із забуття економічні доктрини Туган-Барановського, Мальтуса, Адама Сміта, забуті радянськими науковцями статті Маркса і Енгельса, набутком широких кіл науковців стали економічні праці Івана Франка, Юліана Бачинського, багатьох російських, польських, чеських мислителів, французьких науковців зі Школи Анналів, що переконливо доводять наявність тісного зв'язку між політичними подіями та соціально-економічними процесами, і навпаки.

Соціально-економічна історія України має багато спільних рис з такими ж історіями Росії, Білорусії, Польщі, Чехії, Словаччини, Сербії, Хорватії, Словенії, Чорногорії, Македонії та Болгарії. Процеси соціальних змін, економічних перетворень вже кілька століть у всіх цих державах проходять за однією схемою, маючи лише окремі незначні регіональні відмінності.

Саме тому особливо актуальним сьогодні є поглиблене вивчення соціально-економічних перетворень, що їх пережили слов'янські народи в період переходу від патріархального до індустріального суспільства з кінця XVIII – і до початку XXI ст. Вивчення економічних і соціальних реформ, що відбувалися в цей час сприятиме кращому розумінню студентами потреб і напрямків перетворень, що їх потребує українська економіка і суспільство.

Мета даного спецкурсу полягає у вивченні процесів соціально-економічного розвитку слов'янських народів наприкінці XVIII – на початку XXI ст., аналізі реформ, що проводилися у Російській імперії, Австро-

Угорщині, Польщі, СРСР, Болгарії, Чехії і Словаччині, Югославії.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні:

знати

- основні епохи в історії людства та їх хронологію;
- роль і місце суспільства і економіки в світовій історії;
- особливості функціонування економічних процесів в цілому і в слов'янських країнах зокрема;
- хронологію основних етапів економічних перетворень в слов'янських країнах наприкінці XVIII – на початку XIX ст.;
- основні причини і наслідки економічних реформ і соціальних перетворень у слов'янських країнах у XIX ст.;
- діяльність виданих реформаторів, особливості їхніх економічних програм перетворень;
- відповідну історичну термінологію з соціально-економічної історії.

вміти

- аналізувати історичні процеси, події, факти;
- брати участь у дискусіях на суспільно-історичні теми;
- формувати сучасну історико-політичну культуру, свою громадську позицію щодо соціально-економічних перетворень, подій в економіці різних країн світу і зокрема в Україні;
- користуватися категорійно-понятійним апаратом історичної науки, історичними джерелами та довідниковими матеріалами з історії країн Центрально-Східної Європи, всесвітньої історії.
- використовувати здобуті знання під час науково-дослідної роботи, написання самостійних наукових досліджень – курсових, бакалаврських, дипломних, магістерських робіт тощо.

Навчальна програма 6 семестру передбачає проведення 6 лекцій (12 годин), 9 семінарських занять (18 годин), та 60 годин самостійної роботи, завершується заліком.

Розрахунок максимальної підсумкової оцінки з навчальної дисципліни здійснюється згідно кредитно-модульної системи. Максимальна кількість балів, яку можуть одержати студенти під час виконання різних видів робіт становить:

Модуль 1	Модуль 2	Модуль 3	Модуль 4	Всього
Поточний контроль	Контрольні роботи	Колоквіум	Реферативна робота	
35 балів	30 балів	20 балів	15 балів	100 балів

Поточний контроль знань

Лекції передбачають системний і послідовний виклад навчального матеріалу. Відвідування лекцій для студентів є обов'язковим. Відвідування та активна участь студентів у роботі семінарських занять також є обов'язковою умовою успішного складання курсу. Пропонуються наступні форми роботи на семінарських заняттях: виступ, опонування, рецензія, участь у дискусії. При цьому враховуватимуться лише логічно обґрунтовані виступи, альтернативна теза чи спростування поданої, а не фактична підтримка тези виступаючого, змістовне рецензування та коментар чи доповнення, що дійсно сприятиме розгляду проблеми. Максимальна кількість балів, яку студент може набрати за роботу на семінарських заняттях становить 35 балів.

Принципи оцінювання роботи студентів на семінарських заняттях

Оцінювання знань студентів на семінарських заняттях проводиться за 5-ти бальною шкалою. На занятті пропонується якісне оцінювання знань студентів шляхом виставлення балів від "1" до "5". Позначення "0" виставляється студентові за відмову від відповіді на занятті через непідготовленість, або через відсутність на занятті без поважної причини, що впливатиме на його підсумкову рейтингову оцінку в кінці семестру. Підсумкова кількість балів за роботу студента на семінарських заняттях визначається як середнє арифметичне помножене на коефіцієнт. Середнє арифметичне визначається як сума набраних студентом балів поділена на кількість занять, в яких він брав участь і був оцінений. При цьому відсутність студента на занятті без поважної причини враховується при вирахуванні

середнього арифметичного. Кожен студент зобов'язаний взяти активну участь не менше як на одній третині семінарських занять, проведених у групі впродовж семестру.

Пропущене з поважних причин заняття студент може “відпрацювати” у формі, визначеній викладачем та кафедрою. При цьому виставлення оцінки не передбачається, але це відпрацьоване заняття не впливатиме на середній арифметичний бал студента. Як правило “відпрацювання” проходить у вигляді написання і захисту реферату на визначену викладачем тему (вимоги до додаткової реферативної роботи встановлюються викладачем та кафедрою окремо).

Контрольна робота

Впродовж роботи над вивченням нормативного курсу передбачено проведення 1 контрольної роботи. При цьому за контрольну роботу студент може одержати 30 балів. Написання контрольної роботи є обов'язковим для виставлення підсумкової оцінки при заліку. У випадку, якщо студент з якихось причин не написав контрольної роботи, він вважається таким, що не виконав усіх видів робіт, що передбачаються навчальним планом на семестр з даної дисципліни. Такий студент має змогу скласти залік за талоном № 2, але для цього він повинен виконати передбачене кафедрою завдання. Контрольна робота передбачає формулювання 5 завдань: 2 теоретичних, 1 практичного (на знання історичних джерел), 1 знання термінів та 1 на знання хронології. Критерії оцінювання завдань на контрольній роботі (наведено максимальну кількість балів, яку можна здобути за відповідь на кожне завдання):

Завдання	семестр
1 теоретичне	10 балів
2 теоретичне	10 балів
3 практичне	5 балів
4 знання термінів	3 бали
5 знання хронології	2 бали
Разом	30 балів

Самостійна робота студентів

Самостійна робота студента є основним видом засвоєння навчального матеріалу у вільний від аудиторних занять час.

Метою самостійної роботи є вироблення студентами навичок і вміння працювати з літературою, віднаходити головні, стержневі аспекти проблем, що потребують твердого засвоєння, здатності визначити свою позицію щодо дискусійних ідей чи концепцій і аргументовано її обґрунтувати.

Предметом самостійної роботи студентів є опрацювання ними як окремих тем програми курсу в цілому, так і деяких розділів тем, написання рефератів, підготовка реферативних матеріалів з наукових публікацій по важливих проблемах даної навчальної дисципліни.

Перевірка рівня засвоєння матеріалу самостійно опрацьованих тем чи окремих розділів здійснюється у вигляді проведення колоквиуму (змістовий модуль № 3) та написання реферату (змістовий модуль № 4).

Самостійна робота студентів оцінюється в наступних діапазонах:

Критерії оцінювання колоквиуму (оцінюється в діапазоні від 0 до 20 балів)

Критерії	6 семестр	7 семестр
глибока, розгорнута відповідь	16-20 балів	12-15 балів
правильна стисла відповідь	12-15 балів	9-12 балів
поверхова відповідь	8-11 балів	6-8 балів
поверхова відповідь з наявністю окремих помилок	4-7 балів	3-5 балів
розкриття окремого аспекту питання	1-3 бали	1-2 бали
неправильна відповідь або її відсутність	0 балів	0 балів

Критерії оцінювання реферату (оцінюється в діапазоні від 0 до 15 балів)

Критерії	6 семестр	7 семестр
● глибоке розкриття проблеми, з відображенням авторської позиції	- 12-15 балів	- 9-10 балів
● обґрунтоване розкриття проблеми	- 9-11 балів	- 7-8 балів
● тема розкрита неповно	- 6-8 балів	- 5-6 балів
● реферат суто компілятивного рівня	- 3-5 балів	- 3-4 бали
● розкритий лише окремий аспект	- 1-2 бали	- 1-2 бали
● реферат не зарахований	- 0 балів	- 0 балів

Самостійна робота студента має на меті закріпити і поглибити набуті студентом знання і вміння у процесі вивчення дисципліни. Навчити студента науково грамотно оформити підготовлені ним матеріали.

Залік

Залік виставляється шляхом простого підрахунку балів отриманих за виконання 4 змістових модулів. Для того, щоб одержати залік студентам необхідно виконати всі види робіт і набрати не менше 50 балів. Якщо студент своєчасно не здав встановлених змістових модулів, він автоматично втрачає право на допуск до екзаменаційної сесії, окрім випадків визначених деканатом факультету історії, політології і міжнародних відносин. При цьому деканат факультету встановлює кінцевий термін для виконання всіх видів робіт окремо. Лише після виконання студентом всіх видів робіт і змістових модулів він одержує можливість здавати залік за талоном № 2.

Шкала перерахування оцінок

Оцінка в балах	Оцінка за іспит	Оцінка в національній шкалі	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за залік
90-100	відмінно	5	A	зараховано
81-89	добре	4	B	
71-80			C	
61-70	задовільно	3	D	
51-60			E	
25-50 (50-100)	Допускається до здачі іспиту (виставляється залік)			
0-25 (0-50) (за роботу в семестрі)	незадовільно (оцінка автоматично виставляється у відомість)	2	FX	Не зараховано
Сума балів по талону № 1, 2 0-50	незадовільно	2	FX	
Сума балів по талону № 3 0-50	незадовільно	2	F	

У науково-методичному посібнику особливу увагу відведено планам семінарських занять, наведено стислі методичні вказівки, які допоможуть студентам опрацювати наукову літературу, проаналізувати конкретні джерела, звернути увагу на вузлові проблеми, дати відповіді на поставлені запитання. Окремо перераховано питання для самостійної роботи студентів, список рекомендованих джерел та літератури до цілого курсу.

Більшість рекомендованих для наукового опрацювання опублікованих джерел і дослідницької літератури зберігаються у фондах Наукової бібліотеки Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Публікації, позначені астериском (*), – наявні в електронному варіанті.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Назва теми	Кількість годин, відведених на:		
	Лекції	Семінарські заняття	Індивідуальну і самостійну роботу
Тема 1. Соціально-економічна історія слов'ян – невід'ємна частина світової історії	2	-	-
Тема 2. Соціальне становище росіян наприкінці XVIII – на початку XIX ст.	2	-	4
Тема 3. Чехія і Словаччина на шляху соціально-економічних перетворень наприкінці XVIII – першій половині XIX ст.	-	2	4
Тема 4. Королівство Польське у 1815 – 1830 рр.	2	-	4
Тема 5. Соціально-економічні процеси в Болгарії в добу національного відродження	-	-	8
Тема 6. Економічні та соціальні реформи Олександра II	2	-	4
Тема 7. Аграрна реформа П. Столипіна	-	2	4
Тема 8. Нова економічна політика і соціально-економічні перетворення в СРСР	-	2	4
Тема 9. Індустріалізація і колективізація в СРСР	2	-	4
Тема 10. Економічні реформи в Польщі в 90-х рр. XX ст.	2	-	4
Тема 11. Соціально-економічний розвиток білоруських земель в складі Речі Посполитої 1919 – 1939 рр.	-	2	4
Тема 12. Соціально-економічний розвиток Чехословаччини у 1919 – 1939 рр.	-	2	4
Тема 13. Соціально-економічні перетворення в Югославії у міжвоєнний період	-	2	4
Тема 14. Людина у повсякденному житті Польщі періоду народної демократії	-	2	4
Тема 15. Соціально-економічне становище болгар у 1945 – 1991 рр.	-	2	4
Тема 16. Соціально-економічні перетворення в слов'янських країнах членах Європейського Союзу	-	2	-
Разом за 8 семестр	6	18	60

ПРОГРАМА КУРСУ

Предмет і завдання курсу. Особливості історичної еволюції Центрально-Східної Європи наприкінці XVIII – на початку XXI ст. Структура і зміст курсу. Основні джерела і синтетичні праці, навчальні посібники до вивчення курсу. Дослідження історії Центрально-Східної Європи в Україні і за кордоном.

Соціально-економічна історія слов'ян – невід'ємна частина світової історії. Постановка проблеми. Визначення об'єкту і предмету вивчення, формулювання основних завдань курсу. Соціально-економічна історія як галузь сучасних історичних досліджень.

Соціальне становище росіян наприкінці XVIII – на початку XIX ст. Побут російських селян. Соціально-економічне становище російських городян.

Чехія і Словаччина на шляху соціально-економічних перетворень наприкінці XVIII – першій половині XIX ст. Соціально-економічні перетворення Марії-Терезії та Йосифа II. Промисловий переворот у Чехії і поява нових соціальних станів. Соціально-економічне становище словацького села.

Королівство Польське у 1815 – 1830 рр. Соціально-економічна політика російського царизму в КП. Соціальна диференціація польського села. Соціально-економічні зміни в польських містах і їх недовершеність.

Соціально-економічні процеси в Болгарії в добу національного відродження. Особливості соціальної структури та побуту болгарського села. Соціально-економічне становище жителів болгарських міст.

Економічні та соціальні реформи Олександра II в Росії. Передумови та причини проведення реформ. Аграрна реформа: хід на наслідки. Реформи самоврядування, судочинства, військова та їх вплив на розвиток російських міст.

Аграрні реформи П. Столипіна. Передумови і причини проведення реформи. Російська община. Відрубна реформа. Переселення селян на нові землі. Соціальні та економічні наслідки реформ. Їх незавершеність.

Соціально-економічний розвиток білоруських земель в складі Речі Посполитої 1919 – 1939 рр. Білоруське село в епоху змін. Міста Західної Білорусії – еволюція соціального та економічного життя.

Соціально-економічний розвиток Чехословаччини у 1919 – 1939 рр. Побут міщан Чехословаччини. Повсякденне життя чеських селян. Повсякденне життя українських і словацьких селян.

Нова економічна політика і соціально-економічні перетворення в СРСР. Воєнний комунізм і його вплив на соціальний та економічний розвиток Росії. НЕП в російському селі – хід, особливості, наслідки. Вплив НЕПу на соціально-економічний розвиток міст і становище міського населення радянської Росії.

Соціально-економічні перетворення в Югославії у міжвоєнний період. Особливості соціально-економічного розвитку сільського господарства Югославії. Задруга. Повсякденне життя населення міст Югославії.

Індустріалізація і колективізація в СРСР. Основні цілі і завдання індустріалізації. Перетворення СРСР із аграрної на індустріальну країну – соціальна складова. Побут населення міст СРСР. Відновлення общини у ході колективізації. Зміни в побуті та заняттях селян.

Людина у повсякденному житті Польщі періоду народної демократії. Повсякденність польського селянина. Щоденний побут польських робітників. Життя католицького духовенства. Побут представників державної та партійної номенклатури.

Соціально-економічне становище болгар у 1945 – 1991 рр. Побут болгарських робітників. Особливості і закономірності розвитку болгарського села. Повсякдення болгарської парт номенклатури.

Економічні реформи в Польщі в 90-х рр. XX ст. Передумови та причини реформ Л. Бальцеровича. Середній клас як соціальна основа соціальних та економічних перетворень в Польщі. Соціально-економічні перетворення в польському селі. Еволюція побуту польських міст.

Соціально-економічні перетворення в слов'янських країнах членах Європейського Союзу. Становище болгарського міста і села. Повсякденне життя населення міст Чехії. Еволюція соціально-економічного становища селян колишньої Югославії. Повсякденне життя словаків у 1991 – 2008 рр.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Чехія і Словаччина на шляху соціально-економічних перетворень наприкінці XVIII – першій половині XIX ст.

1. Загальна криза панщизняної системи.
2. Аграрні реформи Марії Терезії та Йосифа II.
3. Протекціонізм. Розвиток мануфактур наприкінці XVIII ст.
4. Розвиток промисловості і сільського господарства Чехії та Словаччини в першій половині XIX ст.
5. Соціальні перетворення в Чехії напередодні революції 1848 р.

ЛІТЕРАТУРА

- Ванечек В. История государства и права Чехословакии / В. Ванечек ; под ред. З.М. Черниловского–М.: Юридическая литература, 1981. –С. 325–338.
- История Чехословакии : в 3 т./сост.: А.И. Виноградова, В.Д.Королюк; под общ. ред. Г. Э. Санчука, П. Н. Третьяковой. –М. :Издательство АН СССР, 1956. –Т. 2.
- Европейские революции 1848 года. «Принцип национальности» в политике и идеологии / В.Н. Виноградов, Т.М. Исламов [и др.]; под ред. С.М.Фальковича. М. : Индрик, 2001. –456 с.
- Исследования по истории народов Центральной и Юго-Восточной Европы в XIX в. Типология и взаимодействия / И. И. Свирида [и др.] ; под ред. И.И. Свириды. –М.: Наука, 1990. –287 с.
- История южных и западных славян. – Т. 1. / Под ред. Г.Ф. Матвеева и З.С. Ненашевой. Москва, 1998.
- Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до XX ст.) / За ред. В. І. Ярового. К., 2001.
- Історія Центрально-Східної Європи. Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів / За ред. Л. Зашкільняка. – Львів, 2001.
- Конституции буржуазных стран: Средние и малые европейские страны: в 4 т. / сост.: Ю.В. Ключников ; под ред. Ю.В. Ключникова. М : Соцэкгиз, 1935–1936 г. –Т. 2. –664 с.
- Конституции и законодательные акты буржуазных государств XVIII–XIX вв. / сост.: Н. Н. Блохин под ; под ред. П. Н. Галанзы. –М :Гос. изд-во юр-д. лит-ы, 1957. –587 с.
- Коротка історія Чехії і Словаччини / За ред. проф. П.С. Федорчака. – Івано-Франківськ, 1999.
- Краткая история Чехословакии. С древнейших времен до наших дней. – Москва, 1988.
- Очерки истории чешской литературы XIX–XX веков/ С.В.Никольский[и др.] ; под ред. Д.Ф.Маркова. –М.: Изд-во АН СССР, 1963. –724 с.
- Социальная структура общества в XIX в. Страны Центральной и Юго-Восточной Европы/ В. А. Дьяков [и др.] ; под ред. В.А. Дьякова. –М.: Наука,

1982. –368 с.

Хрестоматия по истории южных и западных славян : в 3 т.: сост.: М.М. Фрейденберг, В. Г. Карасев. –Минск :Университетское, 1987. –Т.2 –С. 45–56.

Хрестоматия по истории южных и западных славян: В 3 т. / Отв. ред. В.Б. Мельцер, Г.И. Чернявский. – Минск, 1991. – Т. 2.

У ході семінарського заняття треба проаналізувати:

- ознаки кризи феодальних відносин – зростання заборгованості великих землевласників, зубожіння чеських та словацьких селян, їх обезземелення, заміна панщизняної ренти грошовою, масові пошуки селянами роботи у містах;
- спроби Марії Терези та її сина Йосифа II обмежити панщину, надати особисту свободу і права селянам, непослідовність і суперечливість реформ;
- процеси формування внутрішнього ринку в Австрійській імперії, захист австрійських товаровиробників перед іноземними;
- поява перших мануфактур, зростання їхньої чисельності, спеціалізація регіонів, рушійні сили економічних перетворень; запровадження нових методів господарювання у сільському господарстві, соціальна диференціація селян, пошуки шляхів збагачення, зміна повсякденного життя;
- розмивання меж між середньовічними соціальними станами, поява нових соціальних груп та прошарків населення, інтелігенція, робітники, приватні підприємці та ін.

Тема 2. Аграрна реформа П. Столипіна

1. Політична та економічна концепції П. Столипіна.
2. Сільська община в Росії на початку ХХ ст.
3. Реформаторські заходи уряду П. Столипіна та їх наслідки.
4. Промисловий розвиток і структурні зміни в економіці Російської імперії в 1910 – 1913 рр.
5. Поглиблення соціальних, національних та політичних протиріч у Російській імперії напередодні Першої світової війни.

ЛІТЕРАТУРА

- Аврех А.Я. П.А.Столыпин и судьбы реформ в России. М., 1991.
- Аврех А.Я. Распад третьеиюньской системы. М., 1985.
- Аврех А.Я. Столыпин и Третья Дума в России. М., 1968.
- Андронников М. Бутафорская реформа: (Публикация записки Николая По реформе П.А. Столыпина) // Родина. 1990. № 11.
- Анфимов А.М. Тень Столыпина над Россией // История СССР. 1991. № 4.
- Анфимов А.М. Крестьянское хозяйство Европейской России. 1881-1904. М.: Наука, 1980. 238 с.
- Анцифилов А.М. Царствование императора Николая II в цифрах и фактах//Отечественная история. 1994. № 3.
- Байрау Д. Янус в лаптях: крестьяне в русской революции, 1905—1917 гг. // Вопросы истории. 1992. № 1. С. 19-31.
- Бородин А.П. Государственный Совет и указ 9 ноября 1906 года (Из истории аграрной реформы Столыпина) // Отечественная история. 1994. № 2.
- Бородин А.П. Объединенное дворянство и аграрная реформа // Вопросы истории. 1993. № 9
- Герасименко Г.А. Борьба крестьян против столыпинской аграрной политики. Саратов, 1985.
- Грегори П. Экономический рост Российской империи (конец XIX - начало XX вв.). Новые подсчёты и оценки / Пер. с англ. М.: РОССПЭН, 2003. 254 с.
- Гурко В.И. Черты и силуэты прошлого. Правительство и общественность в царствовании Николая II в изображении современника. М.: Новое Литературное Обозрение, 2000.
- Дубровский С. Столыпинская земельная реформа. М. 1963.
- Дякин В.С. Буржуазия, дворянство и царизм в 1911-1914 годах. Л., 1988.
- Ефременко А.В. Агрономический аспект столыпинской земельной реформы // Вопросы истории. 1996. № 5-6.
- Зырянов П.Н. Крестьянская община Европейской России в 1907-1914 гг. М.: Наука, 1992. 256 с.
- Зырянов П.Н. Петр Аркадьевич Столыпин // Вопросы истории, 1990. №6.
- Зырянов П.Н. Столыпин и судьбы русской деревни // Общественные науки и современность. 1991. № 4.
- Изгоев А. П.А.Столыпин. Очерк жизни и деятельности. М.: Кн-во К.Ф.Некрасова, 1912. 133 с.

Иоффе Г.З. “Распутиниада”: большая политическая игра // Отечественная история. 1998. № 3.

История Отечества: люди, идеи, решения. Очерки истории России IX – начала XX в. М., 1991.

История России. XX век / А.Н. Боханов, М.Н. Горинов, В.П. Дмитриенко. М., 1997 .

Карпов Н. Аграрная политика Столыпина. Л., 1925. 238 с.

Ковальческо И.Д. Столыпинская аграрная реформа (мифы и реальность) // История СССР. 1991. № 2.

Коцонис Я. Как крестьян делали отсталыми. М.: «Новое литературное обозрение», 2006. 320 с.

Крестьянское движение в России в 1901-1904 годах. Сборник документов / Отв. ред. Анфимов А.М. М.: Наука, 1998. 368 с.

Крестьянское движение в России. Июнь 1907 - Июнь 1914. Сборник документов / Ред. Шапкарин А.В. М.-Л.: Наука, 1966. 676 с.

Крушинина Т.Д. Теория «модернизации» и некоторые проблемы развития России Конца XIX- начала XX вв. // История СССР. 1991. № 1.

Леонов С.В. Партийная система России (конец XIX в. - 1917 год) // Вопросы истории 1999. № 9.

Милюков П.Н. Воспоминания. В 2 т. М., 1995.

Миронов Б.Н. Социальная история России. В 2 т. СПб. 1999.

Михайлюк О. В. Столипінська аграрна реформа в контексті процесів розселення сільського господарства на теренах Російської імперії / О. В. Михайлюк // Український селянин. 2006. Вип. 10. С. 25-29. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrsel_2006_10_8

Мэйси Д. Земельная реформа и политические перемены: феномен Столыпина // Вопросы истории. 1993. №4.

Новейшая история Отечества: XX век. / Под ред. А.Ф. Киселева, Э.М. Щагина. М., 2002. Т.1.

Новикова Л.И. П.А. Столыпин как государственный деятель // Полис. 2001. № 4.

П.А.Столыпин. Программа реформ. Документы и материалы / в 2х тт. М.: РОССПЭН, 2003.

Пахомчик С. А., Петуховский С. Л. Столыпинская аграрная реформа и развитие производительных сил Сибири: Монография. Омск: ФГБОУ ВПО ОмГАУ им. П. А. Столыпина, 2012. 328 с.

Погребинський О. Столипінська реформа на Україні. Х. 1931.

Пушкарева И.М. Возвращение к забытой теме: массовые рабочие движения в начале XX века. // Отечественная история . 2007. №2

Рогалина Н.Л. Аграрный кризис российской деревни начала XX века // Вопросы истории. 2004. №7.

Россия на рубеже веков: Политические портреты. М., 1991

Семенникова Л.И. Россия в мировом сообществе цивилизаций. М., 2003.

Сидельников С.М. Аграрная реформа Столыпина. М.: Изд-во МГУ, 1973. 335

с.

Столыпин П.А. Нам нужна великая Россия. Полное собрание речей в Государственной думе и Государственном совете (1906-1911). М.: Молодая гвардия, 1991. 416 с.

Сукиасян М. А. Власть и управление в России: диалектика традиций и инноваций в теории и практике государственного строительства. М. 1996.

Тюкавкин В.Г. Великорусское крестьянство и столыпинская аграрная реформа. М.: Памятники исторической мысли, 2001. 304 с.

Челинцев А. Н. Русское сельское хозяйство перед революцией. М.: Новый агроном, 1928. 239 с.

Шанин Т. Революция как момент истины. 1905-1907 → 1917-1922 гг. / Пер. с англ. М.: Весь мир, 1997. 560 с.

Якименко М. Організація переселення селян з України в роки Столипінської аграрної реформи (1906 – 1913) // УІЖ. 1974. №. 7.

У ході семінарського заняття треба проаналізувати:

- виступи та особисті документи П. Столипіна і виокремити в них основні ідейні засади цього державного діяча, його світогляд, життєві принципи, цілі реформування політичного та економічного життя Російської імперії;
- становище російського села на початку ХХ ст., в т.ч. погіршення становища селян, їх соціальна диференціація, посилення негативної ролі общини, зростання заборгованості по викупних платежах, недоїмок по сплаті податків, наростання кількості селянських заворушень, сповільнене запровадження у господарство нових знарядь праці та технологій виробництва;
- кроки уряду П. Столипіна по створенню відрубних хуторів, діяльність земельних комісій, зміни земельного законодавства, проведення інвентаризації земельних угідь, створення хуторів, продаж селянам державних земель, переселення селян в рамках земельних реформ, діяльність Селянського земельного банку, створення курсів агрономів, кооперативний рух, адміністративні реформи, селянські протести і заворушення у ході реформи, наслідки реформ;
- зростання обсяг промислового виробництва, зміна структури виробництва, залучення іноземного капіталу, посилення монополій, проблема корупції;
- соціальна диференціація, відсутність правового захисту нових соціальних груп і прошарків населення, різночинці, робітники, приватні підприємці тощо.

Тема 3. Нова економічна політика і соціально-економічні перетворення в СРСР.

1. Причини та передумови запровадження НЕПу.
2. НЕП у промисловості СРСР.
3. Сільське господарство в період НЕПу.
4. Зміни в повсякденному житті і наслідки “Нової економічної політики”.

ЛІТЕРАТУРА

1. Берхин И. Б. Некоторые вопросы историографии новой экономической политики в СССР // Вопросы истории. 1961. № 3.
2. Бородкин Л. И. Моделирование социальной динамики крестьянства в годы нэпа: альтернативный ретропрогноз // История и Математика: Концептуальное пространство и направления поиска. М.: УРСС, 2007. С. 99—122.
3. Бут А.Н., Добров П.В. "Экономическая контрреволюция" в Украине в 20–30-е годы XX века: от новых источников к новому осмыслению. Донецк, 2000.
4. Валентинов (Вольский) Н.В. Новая экономическая политика и кризис партии после смерти Ленина. М., 1991.
5. Валентинов Н. Новая экономическая политика и кризис партии после смерти Ленина. М.: Современник, 1991. 367 с.
6. Ведута Е. Н. Стратегия и экономическая политика государства. М.: Академический проспект, 2004. 456 с.
7. Венедиктов А.В. Организация государственной промышленности в СССР, т. 1. Л., 1957.
8. Виноградов С.В. НЭП: Опыт создания многоукладной экономики. М., 1996.
9. Волосник Ю.П. Нова буржуазія України та розвиток приватнопідприємницької діяльності на фінансовому ринку в роки НЕПу. Х., 2002.
10. Гимпельсон Е.Г. НЭП и советская политическая система: 20-е годы. М., 2000.
11. Голанд Ю. М. Дискуссии об экономической политике в годы денежной реформы 1921—1924. М.: Экономика, 2006.
12. Голанд Ю. М. Кризисы, разрушившие НЭП. М., 1991.
13. Гринчуцький В. Промислові трести України в 20-ті роки. К., 1997
14. Жуков Ю. Обратная сторона НЭПа. Экономика и политическая борьба в СССР. 1923-1925 годы. М., 2014.
15. Историческое значение непа. М., 1990.
16. Историческое значение новой экономической политики (в связи с 50-летием перехода к непу). М., 1971.
17. Как ломали НЭП: Стенограммы пленумов ЦК ВКП(б) 1928–1929 гг., т. 1–5. М., 2000.
18. Калініченко В.В. Селянське господарство України в період НЕПу:

Історико-економічне дослідження. Х., 1997.

19. Карр Э. История Советской России, т. 1–2: Большеви́стская революция: 1917–1923. М., 1990.
20. Коэн С. Бухарин: Политическая биография: 1888–1938. М., 1988.
21. Кульчицький С. Кому́нізм в Україні: перше десятиріччя (1919–1928). К., 1996.
22. Кульчицький С.В. Україна між двома війнами (1921–1939 рр.). К., 1999.
23. Кульчицький С.В. УСРР в добу нової економічної політики (1921–1928 рр.): Спроба побудови концептуальних засад реальної історії. К., 1995.
24. Лантух В.В. Становление и развитие торговли на Украине в 1921–1932 гг. Х., 1992.
25. Лебедева В. Г. Антитеза «старое — новое» в массовой культуре 1920-х годов (культура периода НЭП) // Лебедева В. Г. Судьбы массовой культуры России. Вторая половина XIX — первая треть XX века. СПб., 2007. С. 210—226.
26. Литвин В. Україна: міжвоєнна доба (1921–1938). К., 2003
27. Лобач К. Непмани на споживчому ринку України (20-ті роки). К., 1994
28. Мау В. Реформы и догмы: 1924–1929. М., 1993
29. Медведев Р.А. О Сталине и сталинизме. М.: Прогресс, 1990. 390 с.
30. Назаров О.Г. Сталин и борьба за лидерство в большеви́стской партии в условиях НЭПа. М., 2000.
31. НЭП в контексте исторического развития России XX века. М., 2001
32. НЭП. Взгляд со стороны / Сост. В. В. Кудрявцев. М., Московский рабочий, 1991. 304 с.
33. НЭП: завершающая стадия: Соотношение экономики и политики. М., 1998.
34. НЭП: Приобретения и потери. М., 1994.
35. НЭП: экономические, политические и социокультурные аспекты. М., 2006.
36. Орлов И.Б. Новая экономическая политика: история, опыт, проблемы. М., 1999.
37. Пиріг О.А. НЕП: більшови́цька політика імпровізації. К., 2001
38. Пути развития: Дискуссия 20-х годов: Е.А. Преображенский, Н.И. Бухарин. Л., 1990.
39. Ратьковский И. С., Ходяков М. В. История советской России. СПб., 2001.
40. Сутність і особливості нової економічної політики в українському селі (1921–1928 рр.). К., 2000
41. Сычев Н.В. Многоукладная экономика: Политико-экономическое исследование. М., 1999
42. Фесенко А. М. Кризис НЭПа 1923 года: Сущность и уроки // Записки історичного факультету Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова. Одеса, 1998. Вип. 7. С. 234—239.
43. Фролов М.О. Компарти́йно-радя́нська еліта в Україні: особливості існування та функціонування в 1923–1928 рр. Запоріжжя, 2004.

44. Фролов М.О. Компарти́но-радянська еліта в УСРР (1917–1922 рр.): становлення і функціонування. Запоріжжя, 2003.

У ході семінарського заняття треба проаналізувати:

- проголошення Чехословацької держави та формування першого її уряду;
- “Мартинська декларація” від 30 жовтня 1918 р.;
- приєднання Словаччини та включення Підкарпатської Русі (Закарпаття) до складу Чехословаччини;
- установа кордонів Чехословаччини ;
- суть теорії “чехословакізму”;
- політичні та соціально-економічні реформи;
- Конституція 1920 р.
- політичне та соціально-економічне становище словаків і німців у ЧСР ;
- політику урядів ЧСР щодо Підкарпатської Русі ;
- виникнення судетсько-німецького руху в ЧСР ;
- зовнішні зв’язки ЧСР з Францією і іншими європейськими країнами;
- участь ЧСР у Малій Антанті ;
- підтримка англо-французької зовнішньої політики.

Тема 4. Соціально-економічний розвиток білоруських земель в складі Речі Посполитої 1919 – 1939 рр.

1. Білоруське село в епоху змін.
2. Міста Західної Білорусії – еволюція соціального та економічного життя.

ЛІТЕРАТУРА

- Хрестоматия по истории южных и западных славян: В 3 т. / Отв. ред. В.Б. Мельцер, Г.И. Чернявский. – Минск, 1991. – Т. 3.
- Год кризиса 1938 – 1939 гг. Документы и материалы. В 2 т. – М., 1990.
- Документы по истории Мюнхенского сговора. 1937 – 1939. – М., 1979.
- История южных и западных славян. – Т. 2. Новейшее время. / Под ред. Г.Ф. Матвеева и З.С. Ненашевой. – Москва, 1998.
- Історія Центрально-Східної Європи. Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів / За ред. Л. Зашкільняка. – Львів, 2001.
- Кізченко А.Ф. Напередодні трагедії: З історії зовнішньої політики Чехословаччини (1935 – 1938 рр.). – Київ, 1971.
- Коротка історія Чехії і Словаччини / За ред. проф. П.С. Федорчака. – Івано-Франківськ, 1999.
- Крал В. Дни которые потрясли Чехословакию. – М., 1980.
- Крал В. План “Зет”. – М., 1978.
- Краткая история Чехословакии. С древнейших времен до наших дней. – Москва, 1988.
- Моначинський О. Під прапором боротьби за мир (Мюнхен – 1938 і “оксамитова” окупація Чехословаччини) // Політика і час. – 1998. – № 10.
- Токць С. Беларуска вёска ў эпоху зьменаў. Другая палова XIX — першая траціна XX ст. / С. Токць. - Менск: Тэхналёгія, 2007. — 308 с.**
<https://ru.b-ok2.org/book/2770099/43d619>
- Яровий В. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн. XX століття : Підручник для вищих навчальних закладів. – К., 2005.

У ході семінарського заняття треба проаналізувати:

- проголошення Чехословацької держави та формування першого її уряду;
- “Мартинська декларація” від 30 жовтня 1918 р.;
- приєднання Словаччини та включення Підкарпатської Русі (Закарпаття) до складу Чехословаччини;
- установлення кордонів Чехословаччини ;
- суть теорії “чехословакізму”;
- політичні та соціально-економічні реформи;
- Конституція 1920 р.
- політичне та соціально-економічне становище словаків і німців у ЧСР ;
- політику урядів ЧСР щодо Підкарпатської Русі ;
- виникнення судетсько-німецького руху в ЧСР ;
- зовнішні зв'язки ЧСР з Францією і іншими європейськими країнами;
- участь ЧСР у Малій Антанті ;
- підтримка англо-французької зовнішньої політики.

Тема 5. Соціально-економічний розвиток Чехословаччини у 1919 – 1939 рр.

1. Побут міщан Чехословаччини.
2. Повсякденне життя чеських селян.
3. Повсякденне життя українських і словацьких селян.

ЛІТЕРАТУРА

Хрестоматія по истории южных и западных славян: В 3 т. / Отв. ред. В.Б. Мельцер, Г.И. Чернявский. – Минск, 1991. – Т. 3.

Год кризиса 1938 – 1939 гг. Документы и материалы. В 2 т. – М., 1990.

Документы по истории Мюнхенского сговора. 1937 – 1939. – М., 1979.

История южных и западных славян. – Т. 2. Новейшее время. / Под ред. Г.Ф. Матвеева и З.С. Ненашевой. – Москва, 1998.

Історія Центрально-Східної Європи. Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів / За ред. Л. Зашкільняка. – Львів, 2001.

Кізченко А.Ф. Напередодні трагедії: З історії зовнішньої політики Чехословаччини (1935 – 1938 рр.). – Київ, 1971.

Коротка історія Чехії і Словаччини / За ред. проф. П.С. Федорчака. – Івано-Франківськ, 1999.

Крал В. Дни которые потрясли Чехословакию. – М., 1980.

Крал В. План “Зет”. – М., 1978.

Краткая история Чехословакии. С древнейших времен до наших дней. – Москва, 1988.

Моначинський О. Під прапором боротьби за мир (Мюнхен – 1938 і “оксамитова” окупація Чехословаччини) // Політика і час. – 1998. – № 10.

Яровий В. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн. ХХ століття : Підручник для вищих навчальних закладів. – К., 2005.

У ході семінарського заняття треба проаналізувати:

- проголошення Чехословацької держави та формування першого її уряду;
- “Мартинська декларація” від 30 жовтня 1918 р.;
- приєднання Словаччини та включення Підкарпатської Русі (Закарпаття) до складу Чехословаччини;
- установлення кордонів Чехословаччини ;
- суть теорії “чехословакізму”;
- політичні та соціально-економічні реформи;
- Конституція 1920 р.
- політичне та соціально-економічне становище словаків і німців у ЧСР ;
- політику урядів ЧСР щодо Підкарпатської Русі ;
- виникнення судетсько-німецького руху в ЧСР ;
- зовнішні зв’язки ЧСР з Францією і іншими європейськими країнами;
- участь ЧСР у Малій Антанті ;
- підтримка англо-французької зовнішньої політики.

Тема 6. Соціально-економічні перетворення в Югославії у міжвоєнний період

1. Особливості соціально-економічного розвитку сільського господарства Югославії. Задруга.
2. Повсякденне життя населення міст Югославії.

ЛІТЕРАТУРА

- Хрестоматия по истории южных и западных славян. – В 3 т. (Отв. ред. В.Б. Мельцер, Г.И. Чернявский.– Минск, 1991.- Т. 3.
- Бейліс О.С. Новітня історія Югославії (1918 – 1974 рр.). – Львів, 1975.
- Джурич М.М. Образование многонационального государства Югославия. 1918 – 1921. – Москва, 1970.
- Історія Центрально-Східної Європи. Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів / За ред. Леоніда Зашкільняка. – Львів, 2001.
- Історія західних та південних слов'ян. ХХ століття. – Харків, 1998.
- История южных и западных славян. – Т. 2. Новейшее время / Под ред. Г.Ф. Матвеева и З.С. Ненашевой. – Москва, 1998.
- Писарев Ю.А. Создание югославского государства в 1918 г.: уроки истории // Новая и новейшая история. – 1992. – № 1.
- Политические системы в странах Центральной и Юго-Восточной Европы. 1917 – 1929 гг. – Москва, 1988
- Черній А.І., Черній В.А. Історія південних і західних слов'ян. В 3 частинах. Частина I, II, III (Від найдавніших часів до кінця ХХ ст.). – Рівне, 1999.
- Яровий В. Історія західних та південних слов'ян у ХХ ст. Курс лекцій. – К., 1996.
- Яровий В. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн. ХХ століття: Підручник для вищих навчальних закладів. – К., 2005.

На семінарському занятті студенти повинні з'ясувати такі головні питання:

- хід війни між Австро-Угорщиною та Сербією і Чорногорією;
- політика Антанти в югославському питанні;
- антивоєнний і національно-визвольний рух на югославських землях;
- Корфська декларація;
- проголошення Держави словенців, хорватів, сербів та причини припинення її існування;
- створення Королівства сербів, хорватів, словенців;
- оформлення Четверного союзу;
- політичний зміст державного перевороту 1929 р. у Королівстві СХС ;
- суть концепції “триєдиного народу” ;
- суспільно-політична база монархічного режиму ;
- декларування конституцією 1931 р. значення парламентської системи та демократичних свобод ;

- вплив світової економічної кризи на Югославію ;
- діяльність уряду М. Стоядіновича ;
- міжнаціональні суперечності та спроби їх розв'язання ;
- надання Хорватії автономії ;
- зовнішньополітичні орієнтації керівних кіл Югославії;
- державний переворот у 1941 р.

Тема 7. Людина у повсякденному житті Польщі періоду народної демократії

1. Повсякденність польського селянина.
2. Щоденний побут польських робітників.
3. Життя католицького духовенства.
4. Побут представників державної та партійної номенклатури.

ЛІТЕРАТУРА

- Хрестоматия по истории южных и западных славян: В 3 т. – Минск, 1991.- Т. 3.
- Хрестоматия по новейшей истории: В 3 т. – Т. 3. – Москва, 1966.
- Дюррозель Жан-Батист. Історія дипломатії від 1919 р. до наших днів. – Київ, 1995.
- Дыбковская А., Жарын М., Жарын Я. История Польши с древнейших времен до наших дней. – Варшава, 1995.
- Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. – Львів, 200
- История южных и западных славян. Новейшее время / Под ред. Г.Ф. Матвеева и З. С. Ненашевой. – Т. 2. – Москва, 1998.
- Історія Центрально-Східної Європи. Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів / За ред. Л. Зашкільняка. – Львів, 2001.
- Клеванский А.Х. Некоторые теоретические вопросы истории кризиса буржуазной политической системы в странах Центральной и Юго-Восточной Европы // Советское славяноведение. – 1993. – № 3.
- Манусевич А.Я. “Санация” у власти // Новая и новейшая история. – 1987. – № 4.
- Матвеев Г.Ф. “Третий путь”? Идеология аграризма в Чехословакии и Польше в междувоенный период. – М., 1992.
- Михутина И.В. Майский переворот 1926 г. в Польше // Советское славяноведение. – 1989. – № 6.
- Неленч Д., Неленч Т. Юзеф Пилсудский – легенды и факты. – М., 1990.
- Политические системы в странах Юго-Восточной Европы. 1917 – 1929. – Москва, 1988.
- Цветков Г.М. Міжнародні відносини й зовнішня політика в 1917 – 1945 рр. Навчальний посібник. – Київ, 1997.
- Штарський М. Юзеф Пілсудський. Факти і міфи // Український історичний журнал. – 1992. – № 4-5.
- Швагуляк М. “Пацифікація”. Польська репресивна акція у Галичині 1930 р. і українська суспільність. – Львів, 1993.
- Яровий В. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн. ХХ століття / Підручник для вищих навчальних закладів. – Львів, 2005.

На семінарському занятті студентам потрібно увагу зосередити на питаннях :

- активізація державотворчих процесів на польських землях у кінці Першої світової війни;
- створення у Любліні Тимчасового народного уряду Польської Республіки;
- передача влади Ю. Пілсудському, утворення незалежної Польської Республіки;
- польське питання на Паризькій мирній конференції, установлення кордонів Польщі;
- діяльність уряду С. Мочаревського;
- політичні партії та їх пошук альтернативних шляхів розвитку Польщі;
- вибори до законодавчого сейму (січень 1919 р.). “Мала Конституція”;
- схвалення у 1921 р законодавчим сеймом конституції Польщі;
- українське питання в політиці Польщі;
- непослідовність демократизації суспільного життя у Польщі у 1921 – 1926 рр.
- посилення кризових явищ в економіці;
- визрівання необхідності корінних змін в державному устрої;
- зміст державного перевороту 1926 р. ;
- суть конституційних поправок та доповнень (1926 р.);
- еволюція “санаційного” режиму ;
- посилення протиборства між прихильниками парламентської демократії та “санаційного” режиму ;
- конституція 1935 р.;
- національні суперечності, полонізаційна політика та “пацифікація”;
- загострення українського питання;
- зовнішньополітична орієнтація польських урядів.

Тема 8. Соціально-економічне становище болгар у 1945 – 1991 рр.

1. Побут болгарських робітників.
2. Особливості і закономірності розвитку болгарського села.
3. Повсякдення болгарської парт номенклатури.

ЛІТЕРАТУРА

- Хрестоматия по истории южных и западных славян. – В 3 т. (Отв. ред. В.Б. Мельцер, Г.И. Чернявский.– Минск, 1991.- Т. 3.
- Бейліс О.С. Новітня історія Югославії (1918 – 1974 рр.). – Львів, 1975.
- Джурич М.М. Образование многонационального государства Югославия. 1918 – 1921. – Москва, 1970.
- Історія Центрально-Східної Європи. Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів / За ред. Леоніда Зашкільняка. – Львів, 2001.
- Історія західних та південних слов'ян. ХХ століття. – Харків, 1998.
- История южных и западных славян. – Т. 2. Новейшее время / Под ред. Г.Ф. Матвеева и З.С. Ненашевой. – Москва, 1998.
- Писарев Ю.А. Создание югославского государства в 1918 г.: уроки истории // Новая и новейшая история. – 1992. – № 1.
- Политические системы в странах Центральной и Юго-Восточной Европы. 1917 – 1929 гг. – Москва, 1988
- Черній А.І., Черній В.А. Історія південних і західних слов'ян. В 3 частинах. Частина I, II, III (Від найдавніших часів до кінця ХХ ст.). – Рівне, 1999.
- Яровий В. Історія західних та південних слов'ян у ХХ ст. Курс лекцій. – К., 1996.
- Яровий В. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн. ХХ століття: Підручник для вищих навчальних закладів. – К., 2005.

На семінарському занятті студенти повинні з'ясувати такі головні питання:

- створення Королівства сербів, хорватів, словенців;
- оформлення Четверного союзу;
- політичний зміст державного перевороту 1929 р. у Королівстві СХС ;
- суть концепції “триєдиного народу” ;
- суспільно-політична база монархічного режиму ;
- декларування конституцією 1931 р. значення парламентської системи та демократичних свобод ;
- вплив світової економічної кризи на Югославію ;
- діяльність уряду М. Стоядіновича ;
- міжнаціональні суперечності та спроби їх розв'язання ;
- надання Хорватії автономії ;
- зовнішньополітичні орієнтації керівних кіл Югославії;
- державний переворот у 1941 р.

Тема 9. Соціально-економічні перетворення в слов'янських країнах членах Європейського Союзу

1. Становище болгарського міста і села.
2. Повсякденне життя населення міст Чехії.
3. Еволюція соціально-економічного становища селян колишньої Югославії.
4. Повсякденне життя словаків у 1991 – 2008 рр.

ЛІТЕРАТУРА

- Хрестоматия по истории южных и западных славян. – В 3 т. (Отв. ред. В.Б. Мельцер, Г.И. Чернявский.– Минск, 1991.- Т. 3.
- Бейліс О.С. Новітня історія Югославії (1918 – 1974 рр.). – Львів, 1975.
- Джурич М.М. Образование многонационального государства Югославия. 1918 – 1921. – Москва, 1970.
- Історія Центрально-Східної Європи. Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів / За ред. Леоніда Зашкільняка. – Львів, 2001.
- Історія західних та південних слов'ян. ХХ століття. – Харків, 1998.
- История южных и западных славян. – Т. 2. Новейшее время / Под ред. Г.Ф. Матвеева и З.С. Ненашевой. – Москва, 1998.
- Политические системы в странах Центральной и Юго-Восточной Европы. 1917 – 1929 гг. – Москва, 1988
- Черній А.І., Черній В.А. Історія південних і західних слов'ян. В 3 частинах. Частина I, II, III (Від найдавніших часів до кінця ХХ ст.). – Рівне, 1999.
- Яровий В. Історія західних та південних слов'ян у ХХ ст. Курс лекцій. – К., 1996.
- Яровий В. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн. ХХ століття: Підручник для вищих навчальних закладів. – К., 2005.

На семінарському занятті студенти повинні з'ясувати такі головні питання:

- створення Королівства сербів, хорватів, словенців;
- оформлення Четверного союзу;
- політичний зміст державного перевороту 1929 р. у Королівстві СХС ;
- суть концепції “триєдиного народу” ;
- суспільно-політична база монархічного режиму ;
- декларування конституцією 1931 р. значення парламентської системи та демократичних свобод ;
- вплив світової економічної кризи на Югославію ;
- діяльність уряду М. Стоядіновича ;
- міжнародні суперечності та спроби їх розв'язання ;
- надання Хорватії автономії ;
- зовнішньополітичні орієнтації керівних кіл Югославії;
- державний переворот у 1941 р.

САМОСТІЙНА НАВЧАЛЬНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Завдання для самостійної роботи (4 год.)

1. Порівняльний аналіз моделей демографічної поведінки православного та неправославного населення Російської імперії.

2. Порівняльний аналіз моделей демографічної поведінки різних соціальних станів і груп Російської імперії.

Основна література самостійної роботи.

1. Булдаков В.П. Социальная история России: Лечение новыми иллюзиями?// Український гуманітарний огляд. К., 200. Вип.4.

2. Брачность, рождаемость, смертность в России и в СРСР / Ред. Вишневский А.Г. М., 1977.

3. Гернет М.Н. Детоубийство: Социологическое и сравнительно-историческое исследование. М., 1911.

4. Горобець В.М. “Нова соціальна історія”: можливі українські перспективи у світлі європейських досягнень і проблем // Історія та історіографія в Європі. — 2003. — №1-2.

5. Города феодальной России / Сб. науч. статей под ред. В.И. Шункова. М., 1966.

6. Знаменский И. Положение духовенства в царствование Екатерины II и Павла I. М., 1880.

7. Кабузан В.М. Народонаселение России в XVIII – первой половине XIX в. М., 1963.

8. Каппелер А. Россия – многонациональная империя: Возникновение, история, распад. М., 1996.

9. Ключевский В.О. История сословий в России // Ключевский В.О. Соч.: В 8 т. М., 1959. Т.6.

10. Корф С.А. Дворянство и его сословное управление за столетие: 1762-1855. СПб., 1906.

11. Миронов Б.Н. Русский город в 1740-1860-е годы: демографическое, социальное и экономическое развитие. Л., 1990.

12. Миронов Б.Н. Социальная история России. Т.1. СПб., 2003.

13. Павлов-Сильванский Н. Государевы служилые люди: Происхождение русского дворянства. СПб., 1898.

14. Романович-Славитинский А. Дворянство в России от начала XVIII века до отмены крепостного права. СПб., 1870.

15. Репина Л.П. Смена познавательных ориентаций и метаморфозы социальной истории // Социальная история. Ежегодник. 1997. М., 1998.

16. Сорокин П.А. Социальная стратификация и мобильность// Сорокин П.А. Человек. Цивилизация. Общество. М., 1992.

17. Сословия и государственная власть в России: XV – середина XIX в. М., 1994

18. Социальная история. Ежегодник. Вып.1-6. М.,1998-2005.

19. Чубарьян А.О. Современные тенденции в социальной истории // Социальная история. Ежегодник. 1997. М., 1998.

ІНДИВІДУАЛЬНА НАВЧАЛЬНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

1. Особливості економічного укладу життя країн Центрально-Східної Європи наприкінці XVIII – на початку XIX ст.
2. Аграрні реформи Габсбургів і слов'янські народи.
3. Аграрні реформи Олександра II.
4. Реформи Петра Столипіна.
5. Основні засади економічної політики Сергія Вітте.
6. Причини та передумови Нової економічної політики в СРСР.
7. Нова економічна політика: позитивний та негативний досвід для сучасності.
8. Індустріалізація СРСР: головні завдання та напрямки.
9. Колективізація сільського господарства СРСР: причини, передумови, перебіг та головні наслідки.
10. Економічні реформи урядів II Речі Посполитої.
11. Економічний розвиток Чехословаччини в 1918 – 1938 рр.
12. Югославія у міжвоєнний час: проблема економічних перетворень.
13. Економічний розвиток Болгарії в 1918 – 1939 рр.
14. Діяльність Ради Економічної Взаємодопомоги в Центрально-Східній Європі: позитивне і негативне.
15. Економічні перетворення уряду Л. Бальцеровича у Польщі.
16. Російська Федерація на шляху від планової до ринкової економіки (1991 - 1999 рр.).
17. Економічне диво у Югославії за часів Й. Тіто.
18. Спроби економічних реформ у Чехословаччині в 1968 р.
19. Економічна політика О. Лукашенка в Білорусі.
20. Болгарія на шляху економічних реформ (1989 – 2009 рр.).
21. Село в СРСР (1945 – 1991 рр.): успіхи і поразки.
22. Становище жінки в Радянському Союзі у 1945 – 1991 рр.
23. Міста Білорусії у XX ст.: соціальні та економічні перетворення.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

ДО КУРСУ

1. Австро-Венгрия: интеграционные процессы и национальная специфика. – Москва, 1997.
2. Андреевский Г. В. Повседневная жизнь Москвы в сталинскую эпоху (1930 – 1940-е гг.). – М.: Молодая гвардия, 1998. – 410 с.
3. Арутюнов А. Досье Ленина без ретуши. Документы. Факты. Свидетельства. – М.: Вече, 1999. – 352 с.
4. Арш Г.Л. и др. Краткая история Албании / Под ред. А.Ф.Миллера. – Москва, 1965.
5. Балканы в конце XIX – начале XX ст. Очерки становления национальных государств и политической структуры в Юго-Восточной Европе. – Москва, 1991.
6. Баран З., Кріль М. Історія Югославії. 1918-1990 рр. Текст лекцій. – Львів, 1997.
7. Баран З., Полещук Т. Країни Центральної та Східної Європи в міжвоєнний період (навчально-методичний посібник). – Львів, 1999.
8. Бегунова А. И. Повседневная жизнь русского гусара в царствование Александра I. – М.: Молодая гвардия, 2000. – 392 с.
9. Бердинских В. А. Крестьянская цивилизация в России. – М.: Аграф, 2001. – 432 с.
10. Брион М. Повседневная жизнь Вены во времена Моцарта и Шуберта. – М.: Молодая гвардия, 2009. – 388 с.
11. Будур Н. В. Повседневная жизнь колдунов и знахарей. – М.: Молодая гвардия, 2008. – 456 с.
12. Валента И. Советское вторжение в Чехословакию 1968. – Москва, 1991.
13. Великие реформы в России. 1856 – 1874: Сборник / Под ред. Л. Г. Захариной, Б. Эклофа, Дж. Бушнела. – М.: Изд-во МГУ, 1992. – 336 с.
14. Виола Л. Крестьянский бунт в эпоху Сталина: Коллективизация и культура крестьянского сопротивления. – М.: РОССПЭН, 2010. – 387 с.
15. Вішнеўскі А.Ф., Юхо Я.А. Гісторыя дзяржавы і права Беларусі ў дакументах і матэрыялах (са старажытных часоў да нашых дзён). – Мінск, 1998.
16. Власть – общество – реформы: Центральная и Юго-Восточная Европа. Вторая половина XX века / Отв. ред. Э. Г. Задорожнюк. – М.: Наука, 2006. – 442 с.*
17. Волков В.К. Германо-югославские отношения и развал Малой Антанты. 1933-1938. – Москва, 1966.
18. Вторая мировая война. Дискуссии. Основные тенденции. Результаты исследований / Под ред. В. Михалки. – Москва, 1997.
19. Гиренко Ю.С. Сталин – Тито. – Москва, 1991.
20. Гісторыя Беларусі. У 2 ч. – Мінск, 1998. Ч. 1-2.*
21. Дейвіс Н. Європа. Історія. – Київ, 2000.

22. Диттрич Т. В. Повседневная жизнь викторианской Англии. – М.: Молодая гвардия, 2007. – 424 с.
23. Документы по истории Мюнхенского сговора 1937-1939 гг. – Москва, 1979*.
24. Дюррозель Ж.Б. Історія дипломатії від 1919 р. до наших днів. – Київ, 1995.
25. Захаржевская Р. В. История костюма: От античности до современности. – М.: РИПОЛ классик, 2005. – 288 с.
26. Зашкільняк Л. О., Крикун М. Г. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. – Львів, 2002.*
27. Зашкільняк Л.О. Польська історіографія після Другої світової війни: проблеми національної історії (40 - 60-ті роки). – Київ, 1992.
28. Зюмтар П. Повседневная жизнь Голландии во времена Рембрандта. – М.: Молодая гвардия, 2001. – 420 с.
29. Иванов А. Ю. Повседневная жизнь французов при Наполеоне. – М.: Молодая гвардия, 2006. – 392 с.
30. Избранные произведения болгарских революционных демократов. – Москва, 1959.
31. Избранные произведения прогрессивных польских мыслителей: В 3 т. – Москва, 1956. – Т. 1-3.
32. Историография истории южных и западных славян. Учебное пособие. – Москва, 1987.*
33. История Белоруси. Учебное пособие. – Минск, 1997.
34. История Болгарии. В 2 т. – Москва, 1955. Т. 2.
35. История Венгрии. В 3 т. – Москва, 1976. Т. 3.
36. История Польши. – Москва, 1956-1959. – Т. 2-3.
37. История Румынии / Координаторы И.-А. Поп, И. Болван. – М.: Весь мир, 2005. – 680 с.*
38. История Румынии нового и новейшего времени. – Москва, 1964.
39. История Румынии. – Москва, 1971. – Т. 2.
40. История стран Центральной и Юго-Восточной Европы XX века. – Москва, 1997.
41. История Чехословакии. – Москва, 1961. – Т. 2.
42. История Югославии. В 2 т. – Москва, 1963. – Т. 2.
43. История южных и западных славян. Курс лекций. – Москва, 1998. – Т.1-2.
44. Історія південних і західних слов'ян. Підручник. – Київ, 1987.*
45. Історія Центральної-Східної Європи. Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів / За ред. Л. Зашкільняка. – Львів, 2001. – 660 с.*
46. Кадацкий В.Ф. Политическая борьба в Болгарии в 30-е годы XX в. – Москва, 1984.
47. Казиев Ш. Повседневная жизнь восточного гарема. – М.: Молодая гвардия, 2006. – 296 с.
48. Каппелер А. Россия – многонациональная империя. Возникновение, история, распад. – Москва, 1996.

- 49.Келли Ф., Швабе Р. История костюма и доспехов. От крестоносцев до придворных щеголей. – М.: Центр полиграф, 2007. – 216 с.
- 50.Кироякидис Г.Д. Греция во Второй мировой войне. – Москва, 1967.
- 51.Кірсенко М. Чеські землі в міжнародних відносинах Центральної Європи 1918-1920 років. Політико-дипломатична історія з доби становлення Чехословацької республіки. – Київ, 1997.
- 52.Констан Ж. М. Повседневная жизнь французов во время религиозных войн. – М.: Молодая гвардия, 2005. – 370 с.
- 53.Конституції нових держав Європи та Азії / Упорядник С.Головатий. – Київ, 1996.
- 54.Контлер Л. История Венгрии. Тысячелетие в центре Европы. – М.: Весь мир, 2002. – 656 с.*
- 55.Коротка історія Угорщини. – Ніредьгаза, 1997.
- 56.Краткая история Албании: С древнейших времен до наших дней. – Москва, 1992.
- 57.Краткая история Болгарии: С древнейших времен до наших дней. – Москва, 1987.*
- 58.Краткая история Венгрии: С древнейших времен до наших дней. – Москва, 1991.*
- 59.Краткая история Польши: С древнейших времен до наших, дней. – Москва, 1993.*
- 60.Краткая история Румынии: С древнейших времен до наших дней. – Москва, 1987.*
- 61.Краткая история Чехословакии: С древнейших времен до наших дней. – Москва, 1989.*
- 62.Крете Л. Повседневная жизнь Калифорнии во времена “золотой лихорадки”. – М.: Молодая гвардия, 2004. – 278 с.
- 63.Кріль М. М. Історія країн Центрально-Східної Європи (кінець ХХ – початок ХХІ ст.): Навч. Посібник. – К.: Знання, 2008. – 284 с.*
- 64.Кріль М. Розпад югославської федерації та утворення нових держав на Балканах. Текст лекції. – Львів, 1996.
- 65.Кріль М. Суспільно-політичний розвиток Словаччини 1945-1995. Текст лекцій. – Львів, 1996.
- 66.Лезгин В. Б. Крестьянская повседневность (традиции конца XIX – начала XX века). – М. – Тамбов, 2004 – 304 с.
- 67.Македония. Путь к самостоятельности. Документы. – Москва, 1997.
- 68.Макиинис П. Тихие убийцы. Всемирная история ядов и отравителей. – М.: Колибри, 2008. – 432 с.
- 69.Мантран Р. Повседневная жизнь Стамбула в эпоху Сулеймана Великолепного. – М.: Молодая гвардия, 2006. – 408 с.
- 70.Мартино Ж. Повседневная жизнь на острове святой Елены при Наполеоне. – М.: Молодая гвардия, 2008. – 344 с.
- 71.Матвеев Г.Ф. “Третий путь?” Идеология аграризма в Чехословакии и Польше в межвоенный период. – Москва, 1992.

72. Наленч Д., Наленч Г. Юзеф Пилсудский: легенды и факты. Москва, 1990.*
Ненашева З.С. Идеино-политическая борьба в Чехии и Словакии в начале XX века. – Москва, 1984.
73. Овсійчук В. В. Образотворче мистецтво Югославії. Нарис історії. – Київ, 1983.
74. Оссовская М. Рыцарь и буржуа: Исследование по истории морали. – М.: Прогресс, 1987. – 525 с.
75. Охлябинин С. Д. Повседневная жизнь русской усадьбы XIX века. – М.: Молодая гвардия, 2006. – 392 с.
76. Очерки новой и новейшей истории Венгрии. – Москва, 1963.
77. Первая мировая война. Пролог XX века. – Москва, 1999.*
78. Писарев Ю. А. Великие державы и Балканы накануне Первой мировой войны. – Москва, 1985.
79. Писарев Ю. А. Образование Югославского государства. – Москва, 1975.
80. Писарев Ю.А. Освободительное движение югославских народов Австро-Венгрии. 1905-1914 гг. – Москва, 1969.
81. Политические партии и движения Восточной Европы. Проблемы адаптации к современным условиям. Сб. статей. – Москва, 1994.
82. Политические системы СССР и стран Восточной Европы. 20 - 60-е годы. – Москва, 1991.
83. Политический кризис 1939 года и страны Центральной и Юго-Восточной Европы. – Москва, 1989.
84. Политический ландшафт стран Восточной Европы середины 90-х годов. – Москва, 1997.
85. Поньон Э. Повседневная жизнь Европы в 1000 году. – М.: Молодая гвардия, 1999. – 392 с.
86. Постолювський Р.М., Пугач С.П., Страшнюк Р.Ю. Встановлення тоталітарних режимів у країнах Центральної та Південно-Східної Європи (1944-1953). Хрестоматія для студентів історичних факультетів вищих навчальних закладів України. – Харків, 2000.
87. Пугач Є.П., Страшнюк С.Ю. Історія західних та південних слов'ян XX століття. Посібник. – Харків, 1998.
88. Раймонд Д. Ружья, микробы и сталь. Судьбы человеческих обществ. – М., 2000. – 225 с.
89. Роль религии в формировании южно-славянских наций / Под ред. И.В.Чуркиной. – Москва, 1999
90. Рудяков П.М. Українсько-хорватські літературні взаємини в XIX-XX ст. – Київ, 1987.
91. Смирнова Н. Д. История Албании в XX веке. – М.: Наука, 2003. – 431 с. *
92. Социалистическая оппозиция в Чехословакии. 1973-1975. Подборка документов. – Лондон, 1976.
93. Сталинизм в советской провинции: 1937 – 1938 гг. Массовая операция на основе приказа № 00447. – М.: РОССПЭН, 2009. – 927 с.

94. Страшнюк С. Ю., Пугач С. П. Політичні кризи та антитоталітарні рухи в країнах Східної Європи (50 - 80-ті роки ХХ ст.). – Харків, 1998.
95. Суслина Е. Н. Повседневная жизнь русских щеголей и модниц. – М.: Молодая гвардия, 2003. – 424 с.
96. Титова П.Н. Чешская культура первой половины XIX века. – Москва, 1991.
97. Тойнби А. Цивилизация перед судом истории. – М.: Абрис-пресс, 2003. – 592 с.
98. Тымовский М., Кеневич Я., Хольцер Е. История Польши. – М.: Весь мир, 2004. – 544 с.*
99. Улунян А. А. Политическая история современной Греции. Конец XVIII – 90-е гг. XX в. Курс лекций. – М.: ИВИ РАН, 1998. – 331 с.*
100. Фирсов Е.Ф. Эволюция парламентской системы в Чехословакии в 1920-е годы. – Москва, 1989.
101. Фісанов В. Програне суперництво (США та Австро-Угорщина у Центральній Європі в роки Першої світової війни). – Чернівці, 1999.
102. Флем Л. Повседневная жизнь Фрейда и его пациентов. – М.: Молодая гвардия, 2003. – 270 с.
103. Формирование наций в Центральной и Юго-Восточной Европе. Исторические и историко-культурные аспекты. – Москва, 1981.
104. Фрейдзон В. И. История Хорватии. Краткий очерк с древнейших времен до образования республики (1991 г.). – СПб.: Алатая, 2001. – 318 с.*
105. Хрестоматия по истории южных и западных славян: В 3 т. – Минск, 1987-1991. – Т. 3.
106. Чернишов И. И. Гибель империи (Австро-Венгрии). – М.: АСТ, 2002. – 640 с.*
107. Чехия и Словакия в XX веке: очерки истории: в 2 кн. / Отв. ред. В. В. Марьина. – М.: Наука, 2005.*
108. Чигринов П. Г. Очерки истории Беларуси. Учеб. Пособие для вузов. – Минск: Высшая школа, 2000. – 461 с.*
109. Шивельбуш В. Смаки раю. Соціальна історія прянощів, збудників та дурманів. – К.: Критика, 2007. – 256 с.
110. Шмераль Я.Б. Образование Чехословацкой республики в 1918 году. – Москва, 1967.
111. Шофман А.С. Очерки по истории Македонии и македонского народа. В 2 т. – Казань, 1960. – Т. 1-2.
112. Шумов С. А. Андреев А. Р. История Словакии. V – XX века. – М.: Белый волк, 2000. – 296 с.*
113. Эрс Ж. Повседневная жизнь папского двора времен Борджиа и Медичи (1420 – 1520). – М.: Молодая гвардия, 2007. – 264 с.
114. Югославия в огне. Документы, факты, комментарии (1990-1992) / Отв. ред. Е.Ю. Гуськова. – Москва, 1992.
115. Язьков Е. Ф. История стран Европы и Америки в новейшее время (1918 – 1945 гг.). Курс лекций. – М.: Изд-во МГУ, 2000. – 352 с.*

116. Яровий В.І. Історія західних і південних слов'ян у ХХ столітті. Курс лекцій. – Київ, 1996.
117. Яровий В.І. Новітня історія країн Східної Європи. 40-90-ті роки ХХ ст. – Київ, 1997.*